

KESKUSTELUSARJA KOLTANSAAMEN TILANTEESTA OSA IV: KIELI-ILMAPIIRI

KESKUSTELUTILAISUUS SEVETTJÄRVELLÄ 4.9.2025

Sevettjärvellä 4.9.2025 pidetty koltansaamen kieli-ilmapiirikeskustelu järjestettiin Kolttakulttuurisäätiön *Siid kue'tt* eli Kylän kodalla 18.00 alkaen. Ennen varsinaista tilaisuutta klo 17.30 alkaen oli tarjolla ruokailumahdollisuus. Tilaisuuteen oli mahdollista saada myös Saamelaiskäräjien järjestämä kyyditys Sevettjärven lähialueilta.

Tilaisuus järjestettiin pelkästään lähitapaamisena, joten siihen ei ollut järjestetty etäosallistumismahdollisuutta. Tähän järjestelyyn päädyttiin keskusteluaiheen herkkyyden vuoksi. Lähitapaamisella pyrittiin järjestämään mahdollisimman turvallinen tila keskusteluun osallistujille ja mahdollisuus keskustella Uvjj – Uvjâ – Uvjan eli saamelaisen psykososiaalisen tuen yksikön edustajien kanssa tilaisuuden jälkeen. Mahdollisimman turvallisen tilan järjestämiseksi keskustelussa noudatettiin myös Saamelaiskäräjien nuorisoneuvoston laatimia turvallisen tilan ohjeita, jotka korostavat kunnioitusta ja loukkaamattomuutta. Keskustelun aluksi näistä keskustelussa noudatettavista turvallisen tilanohjeista ja niiden sisällöstä kerrottiin osallistujille. Keskustelutilaisuuden vetäjinä toimivat Uvjj – Uvjâ – Uvjan eli saamelaisen psykososiaalisen tuen yksikön edustaja ja Saamelaiskäräjien kielitoimiston edustajat. Tilaisuudessa oli mahdollista käyttää koltansaamea sekä inarin- ja pohjoissaamea ja suomea. Tilaisuuteen ei tarvinnut ilmoittautua etukäteen. Osallistujille kerrottiin tilaisuuden alussa, että tilaisuutta ei tallenneta, mutta siitä tehdään muistiinpanot, joihin kirjoitetaan keskusteluaiheista yleisellä tasolla yksilöimättä puhujia. Tilaisuuteen osallistujien tietoja ei kerätty eikä puheenvuorojen yhteydessä edellytetty nimen kertomista.

Ennen varsinaisen keskustelutilaisuuden alkua Sää'mpää'ljes-hankkeen työntekijä Mirkka Ollila kertoi meneillään olevasta hankkeesta. Sää'mpää'ljes-hanke on Suomen Kulttuurirahaston rahoittama, Kolttakulttuurisäätiön hallinnoima hanke, jonka suunniteltu kokonaiskesto on 14 kuukautta ja se toteutetaan ajalla 28.4.2025–30.6.2026. Hankkeessa tehtävän kartoituksen välittömänä tavoitteena on saada kokonaiskuva kielenpuhujista, kielenkäyttömahdollisuuksista ja -areenoista sekä tunnistaa ne kuilut, haasteet ja pullonkaulat, jotka hidastavat tai estävät kielen siirtymistä, käyttämistä ja elinvoimaisena säilymistä. Selvityksen pohjalta tunnistetaan tälle hetkelle vaikuttavimmat ja kriittisimmät kielenelvytystoimet.

Keskustelutilaisuuden avaukseksi Uvjj – Uvjâ – Uvjan edustaja luki kirjoittamansa kirjeen, joka sisälsi ajatuksia koltansaamen tilanteesta, keskustelun virittämiseksi.

Koltansaamen tilanteen katsottiin olevan nykyään erilainen kuin aiemmin. Erityisesti kielenoppimisessa on ajan saatossa tapahtunut muutoksia. Vanhempien sukupolvien kielen puhujat oppivat koltansaamen kotonaan ja koltansaamea puhuttiin kotona, jolloin kieli siirtyi jokapäiväisessä elämässä uusille sukupolville. Vähitellen tilanne alkoi muuttua ja kielen oppiminen kotona alkoi vähetä, koska kieltä ei enää käytetty kotona aiempaan tapaan ja se ei siirtynyt sukupolvelta toiselle samassa laajuudessa. Nykyisin koltansaamen puhujat eivät ole välttämättä oppineet kieltä kotona, ja kieli on voitu oppia aikuisiällä esim. kielikurssilla. Koltansaamen nähtiin elävän yhä paineiden alla, mutta toisaalta kielipesätoiminnan todettiin vahvistavan kielen tulevaisuutta ja tuovan kieltä takaisin.

Koltansaamen puhujilla todettiin olevan erilaisia kielipolkuja. Osa on oppinut kielen kotonaan ja toiset eri tavoin, kuten kursseilla aikuisiällä, jonka vuoksi koltansaamen puhujayhteisössä on kielitaustoiltaan monenlaisia puhujia. Esille nousi myös, että on vaikea vaihtaa kommunikointikieltä suomesta koltansaameen, vaikka kumpikin osaisi koltansaamea, jos kommunikointikieleksi on muodostunut alussa suomi. Tämä kommunikointikielen vaihdon vaikeus koskee myös niitä tapauksia, joissa henkilö on opiskellut koltansaamen ja periaatteessa henkilöiden välinen kommunikointikieli voisi olla koltansaame. Omaksuttuja käytänteitä on vaikea muuttaa ja muutos vaatii tietoista valintaa ja pitkäjänteisyyttä.

Koltansaamen siirtymistä on vaikeuttanut näkemys/asenne, että koltansaamen osaamiselle ei ole nähty arvoa. Tämä asenne on haitannut koltansaamen siirtymistä polvelta toiselle. Koska kielenoppimisella ei ole nähty arvoa, niin sitä ei ole välitetty aina lapsille kotona. On kysytty, kenen kanssa koltansaamea voi käyttää, mitä hyötyä koltansaamen osaamisesta on? Kielellä ei ole nähty tulevaisuutta yhteiskunnassa, eikä koltansaamen osaamisella ole nähty merkitystä, jonka vuoksi sen osaamisesta ei ole katsottu olevan hyötyä.

Koltansaamen käyttöön todettiin liittyvän osin vahvoja oikeakielisyyden vaatimuksia ja niiden olevan tiukempia kuin esim. suomen kielen käyttöön liittyvien. Oikeakielisyyden tiukempien vaatimusten todettiin voivan luoda paineita ja arkuutta saamen kielen käyttöön. Tämä osaltaan voi vaikuttaa siten, että tiukat oikeakielisyyden vaatimukset rajoittavat ja vähentävät kielen käyttöä etenkin julkisissa tilanteissa. Esille tuotiin myös se, että jo muutaman yksilön tiukat näkemykset ja läsnäolo kielenkäyttötilanteessa voivat aiheuttaa sen, että kieltä ei uskalleta käyttää. Kielteiset kokemukset koltansaamen käytöstä esim. negatiivisen palautteen saaminen omasta kielitaidosta on osaltaan luonut sosiaalista kynnystä käyttää koltansaamea etenkin julkisesti. Todettiin kuitenkin, että kieltä tulisi käyttää rohkeasti, koska vain käyttämällä oppii kieltä. Samoin kielen käyttöilmapiirin tulisi olla positiivinen. Toisaalta pienilläkin positiivisilla kommentteilla ja asioilla on suuri vahvistava merkitys kielenkäytölle ja uskallukselle käyttää kieltä.

Koulun merkitys nousi esille keskustelussa. Koulun roolissa koltansaamen edistämisessä ja opetuksessa todettiin olleen ongelmia. Esille tuotiin kokemuksia 1990-luvulta, joissa todettiin, että koulu ei ollut kannustanut koltansaamen opiskeluun ja kielen opettamista ei oltu pidetty tarpeellisena. Todettiin jopa, että kieltä ei haluttu opettaa tai sitä ei haluttu opettaa kaikille. Keskustelussa todettiin tärkeäksi, että näistä kouluun liittyvistä ongelmallisista kokemuksista tulee puhua ja tuoda niitä esille.

Yhtenä läpileikkaavana teemana keskustelussa oli paitsi oppimateriaalin, myös kirjallisuuden, äänikirjojen ja muun vastaavan käytännössä täydellinen puuttuminen. Keskustelussa kävi selkeästi ilmi, että aivan kaikesta on jatkuva ja akuutti pula. Keskustelijat kokivat, että on käytännössä mahdotonta eritellä mitä tarvittaisiin eniten, koska mitään ei ole. Keskustelussa mainittiin ainakin äänikirjat, helppolukuiset aikuisten kirjat kielenopiskelijoille, erilaiset videot, lastenkirjat ja kaikki oppimateriaali varhaiskasvatuksesta korkea-asteelle ja aikuisopiskelijoille. Keskustelun aikana pohdittiin myös yleisesti, voisiko pieniä materiaaleja tuottaa itse matalalla kynnyksellä.

Keskustelussa nousi esille myös Saamelaiskäräjien rooli kielenelvytyksen tukemisessa sekä erityisesti oppimateriaalituotannossa. Keskustelussa esitettiin huoli siitä, että Saamelaiskäräjien mukaan koltansaamenkielinen oppimateriaalituotanto ja koltansaamen kielenelvytys muutenkin ovat Saamelaiskäräjillä korkealle priorisoituja, mutta se ei tunnu näkyvän ulospäin konkreettisissa

toimissa. Keskustelussa toivottiin selkeää tiedotusta esimerkiksi saamen kielilakiin liittyvissä asioissa, jotta ei syntyisi väärinkäsityksiä tai mielikuvaa siitä, että kieliryhmät tai eri alueilla asuvat saamelaiset olisivat Saamelaiskäräjien toimissa eriarvoisessa asemassa keskenään.

Tiivistelmä koltansaamen kieli-ilmapiiirin keskustelutilaisuudesta Sevettijärvellä 4.9.2025

- **Kielen oppimisen muutokset:** Koltansaamen oppiminen on muuttunut sukupolvien aikana. Aiemmin kieli opittiin kotona, mutta nykyisin monet oppivat kielen vasta aikuisiällä kursseilla. Kielen siirtyminen sukupolvelta toiselle on heikentynyt, mutta kielipesätoiminta on vahvistanut kielen tulevaisuutta.
- **Kielipolkujen moninaisuus:** Puhujilla on erilaisia taustoja – osa oppii kielen kotona, osa kursseilla. Kommunikointikielen vaihtaminen suomesta koltansaameen koetaan vaikeaksi, vaikka molemmat osaisivat kieltä. Muutos vaatii tietoista valintaa ja pitkäjänteisyyttä.
- **Kielen arvostus ja asenteet:** Koltansaamen osaamista ei aina ole arvostettu, mikä on vaikeuttanut kielen siirtymistä. Kielen hyötyä ja tulevaisuutta yhteiskunnassa on kyseenalaistettu, mikä on vaikuttanut siihen, ettei kieltä ole välitetty lapsille.
- **Oikeakielisyyden paineet:** Koltansaamen käyttöön liittyy tiukkoja oikeakielisyyden vaatimuksia, jotka voivat luoda arkuutta ja rajoittaa kielen käyttöä etenkin julkisesti. Positiivinen palaute ja rohkaisu ovat tärkeitä kielenkäytön vahvistamisessa.
- **Koulun rooli:** Koulujen suhtautuminen koltansaamen opetukseen on ollut ongelmallista, erityisesti 1990-luvulla. Kieltä ei aina ole haluttu opettaa, ja näistä kokemuksista on tärkeää puhua.
- **Oppimateriaalin puute:** Keskustelussa korostui oppimateriaalin, kirjallisuuden ja äänikirjojen puute. Tarvetta on kaikille materiaaleille varhaiskasvatuksesta aikuiskoulutukseen. Pohdittiin myös mahdollisuutta tuottaa pieniä materiaaleja itse.
- **Saamelaiskäräjien rooli:** Toivottiin selkeämpää tiedotusta Saamelaiskäräjien toimista ja saamen kielilakiin liittyvistä asioista, jotta eri kieliryhmät eivät kokisi olevansa eriarvoisessa asemassa.